

Als we snel helpen bij schade dan bedoelen we ook snel.

Als makelaar weet u dat een ongeval in een klein hoekje zit. Daarom adviseert u uw klant een verzekering af te sluiten. Bij voorkeur bij een maatschappij die er stáát als 'n ongeluk een krater slaat in z'n gevoelsleven. Niet na lang touwtrekken, maar direct. Noordstar is zo'n maatschappij. Noordstar betaalt bij autoschade maar liefst 82%* van de gevallen uit binnen de 3 maanden na de feiten. Vergeleken met het Belgische gemiddelde van 65%*

een unieke prestatie. En op het gebied van andere verzekeringen is Noordstar even efficiënt. Dat komt omdat bij Noordstar het

NOORDSTAR
VERZEKERINGEN

dossier van uw klant geen weken onderweg is van het kastje naar de muur. Wij doen ons uiterste best om snel te helpen.

Wie geen idee heeft wat snel betekent, kan aan de sterren een lichtend voorbeeld nemen. Net als wij. Speel ook op snel en dus op dankbare klanten. Informeer hen over de snelle Noordstar-service.

* bron: statistieken R.D.F. od. 28/12/91

De snelle oplossing bij schade.

Groot-Brittanniëlaan 125 - 9000 Gent - 09/235 37 11 ★ Louiza Marialei 2 - 2016 Antwerpen - 03/233 99 05

VERKEER

Boekbesprekingen

Algemene economie

Economic Thought Since Keynes

Michel Beaud en Gilles Dostaler, *Economic Thought Since Keynes: A History and Dictionary of Major Economists*
Aldershot, Edward Elgar, 1994, x + 488 blz.
- Prijs: 95 GBP
ISBN 1-85278-667-1

Dit boek verhaalt in het eerste deel de complexe evolutie in het economisch denken sinds Keynes en de manier waarop de economische analyse de voorbije halve eeuw tot haar huidige stand is gekomen. Terwijl de meeste werken over de historiografie van de economische wetenschap eindigen bij Keynes of bij de Keynesiaanse revolutie, is het precies van daaruit dat Beaud en Dostaler vertrekken. Dat is een vrij zeldzame en gedurfde onderneming, en getuigt bovendien van ruime literatuurkennis en – wat na lezing blijkt – grote deskundigheid.

De auteurs beginnen met een historisch overzicht van de scholen en strijdvrAGEN die het geestshistorische panorama van de economische wetenschap de afgelopen zestig jaar hebben getekend, en van de auteurs die daarbij een betekenisvolle rol hebben gespeeld. Dat deel omvat de nawerking van de Keynesiaanse revolutie, de axiomatisering, formalisering en mathematisering van de discipline, de nieuwe orthodoxie met de neoklassieke synthese, de post-Keynesiaanse heterodoxie, de liberale renaissance met het monetarisme en de aanbodeconomie, de theorieën van het onevenwicht, die – op basis

van het rationaliteitspostulaat – de Keynesiaanse macro-economie van solidere micro-economische funderingen, trachten te voorzien. Niettegenstaande de veelheid van doelstellingen en benaderingen, de diversiteit van concepten in verband met de relaties tussen theorie en realiteit, en de talrijke scholen, hebben de auteurs een heel belangrijke grondbeweging in die historische evolutie naar voren gebracht: aan de ene kant de hoge mate van continuïteit in het economisch denken, aan de andere kant het toegenomen raffinement in de economische analyse. Daartegenover staat in het slot-hoofdstuk van deel I de veeleer sombere visie op het hedendaags economisch denken. Sinds het einde van de jaren zestig hebben de processen van internationalisatie en mondialisering de nationale economieën grondig getransformeerd, hun handelingsruimte beperkt en de grenzen van de welvaartsstaat aangetoond. De ineenstorting van de communistische regimes lijkt het primaat van het marktsysteem te bevestigen. Met de mislukking van de ontwikkelingspolitiek in verscheidene landen, de massale werkloosheid, de nieuwe armoede en de milieuproblematiek lijdt de wereld aan het einde van deze eeuw aan ziekten die de economen niet kunnen genezen, aldus de auteurs: 'Economic thought today appears sickly ...' (blz. 151). Het tweede deel bestaat uit een uitgebreid vademecum van 150 economen die tussen 1936 en 1980 minstens één boek of tijdschriftartikel

publiceerden dat een wezenlijke bijdrage vormt tot de economische wetenschap. Voor al die economisten vermelden de auteurs een aantal biografische gegevens over hun wetenschappelijke en professionele carrière, een selectieve bibliografie van hun belangrijkste publikaties, een analyse van hun bijdragen tot het economisch denken, en een lijstje met aanbevolen literatuur.

Een uitvoerige algemene bibliografie van overwegend recente werken, een naam- en een uitstekend zaakregister maken van dit boek ook een handig naslagwerk.

In de huidige economische literatuur vormt *Economic Thought Since Keynes* een unieke bijdrage tot meer inzicht in en kennis van de geschiedenis van de theoretische economie in de tweede helft van de twintigste eeuw.

Jacques Meganck

Valuing health care

Frank A. Sloan, ed., *Valuing health care: Costs, benefits, and effectiveness of pharmaceuticals and other medical technologies*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994, xi + 273 blz. - Prijs: 25 GBP
ISBN 0-521-47020-X

De economische evaluatie van de gezondheidszorg is een erg actueel thema. Tijdschriften die gespecialiseerd zijn in evaluatie, maar ook algemeen medische en algemeen economische tijdschriften brengen regelmatig methodologische artikelen over bepaalde aspecten van dat onderwerp. Het boek *Valuing health care* brengt in tien hoofdstukken handig samen wat de lezer tot nu toe ook al in verschillende artikelen kon vinden. Het geeft een overzicht van de belang-

rijkste vragen betreffende de economische evaluatie van de gezondheidszorg: bepaling van de effectiviteit, nutsmetingen, meting van kosten, gebruik van kosten-effectiviteitsratio's voor de allocatie van middelen, waardering van baten in geld, verdiscontering (hoofdstukken 2 t.e.m. 7). Daarnaast komen de wat meer gevorderde thema's aan bod: statistische problemen bij evaluatiestudies (hoofdstuk 8), beslisbomen en Markov-modellen (hoofdstuk 9). Tot slot volgt een overzicht van de mogelijkheden en het huidige gebruik van economische evaluatie in de besluitvorming.

Elk hoofdstuk is door een autoriteit in het domein geschreven en kan apart gelezen worden. Samen geven de teksten een mooi inzicht in de stand van zaken op het gebied van kosten-effectiviteits-, kosten-nuts- en kosten-batenanalyse. Een aantal hoofdstukken (voornamelijk 4, 7, 8 en 9) wordt ook verhelderd met voorbeelden. Zoals de editor zelf zegt, is het boek geen handleiding bij het uitvoeren van economische evaluatiestudies. Wel geeft het een overzicht van de nu gebruikte methodologieën, met hun onderliggende fundering, hun voor- en nadelen.

De meeste auteurs geven ook een evenwichtig beeld van de voor- en nadelen van de verschillende methoden. Af en toe dringt een auteur zijn mening toch wat op. Viscusi b.v. geeft een indrukwekkend overzicht van de nadelen en de problemen die ontstaan zonder verdiscontering. Hij zegt duidelijk dat niet iedereen de verdiscontering van gezondheidseffecten eensgezind voorstaat, maar de nadelen van verdiscontering vermeldt hij niet. Pauly pleit overtuigend voor het gebruik van kosten-batenanalyse in plaats van kos-

ten-effectiviteitsanalyse. Zijn conclusie zou echter afgezwakt kunnen worden door de geringe aanvaarding van de monetaire waardering van gezondheidseffecten door niet-economen en het geringe begrip ervan. Zoals te verwachten is bij boeken waar verscheidene auteurs aan meewerken, hebben niet alle hoofdstukken een zelfde diepgang. Voornamelijk hoofdstuk vier (*Measuring Costs*) bevat volgens mij te weinig informatie voor niet-ingewijde lezers. Dranove geeft weliswaar praktische raadgevingen om bepaalde kostencomponenten te meten, maar schetst onvoldoende het ruime kader. De auteur licht de gebruikelijke indelingscriteria tussen directe, indirecte en ontastbare kosten niet toe, en gaat een discussie over het al dan niet opnemen van indirecte kosten en het meten ervan uit de weg. Ook een duidelijke verklaring over het verschil tussen marginale en gemiddelde kosten blijft uit. Toch blijft de algemene indruk van het boek en van elk hoofdstuk apart positief. Het is een aanrader voor wie inzicht wil krijgen in het waarderen van de gezondheidszorg.

Diana De Graeve

Foundations of Business Economics

Harry Townsend, *Foundations of Business Economics: Markets and Prices*. Londen/New York, Routledge, 1995, xii + 207 blz. - Prijs: 12,99 GBP
ISBN 0-415-12074-8 (pbk)

Dit boekje behandelt een aantal basisbegrippen uit de micro-economie op een niet-mathematische, erg leesbare manier. Hoewel de opbouw van

het werk wat verschilt van de meeste handboeken over die materie, komen de meeste van de klassieke onderwerpen toch aan bod. Het was duidelijk niet Townsends bedoeling een tekst te schrijven die als eerste inleiding tot de micro-economie kan worden gebruikt. De auteur richt zich tot tweedejaarsstudenten die de behoefte voelen om de samenhang in hun studie te zien, vooral om niet alleen economische theorie te leren, maar om in te zien hoe die toegepast kan worden in de ondernemingswereld.

Zoals vermeld is de opbouw wat eigenzinnig. Een inleidend hoofdstuk gaat over het concept *opportuniteitskosten*, waarbij het onderscheid tussen accountingkosten en economische kosten een tikkelkje wordt overtrokken. De theorie van de consument komt helemaal niet aan bod, maar de auteur gaat onmiddellijk over tot de theorie van de onderneming. Townsend definieert de onderneming op basis van de ideeën van Coase (integratie van activiteiten op basis van transactiekosten) en overloopt de verschillende theorieën over de doelstellingen van de onderneming. Daarna volgt een uitgebreide bespreking van de begrippen *concurrentie* en *efficiënte markten*. De volgende hoofdstukken - over monopolistische en oligopolistische marktvormen - zijn wat korter en geven een opsomming van de voornaamste stromingen (vormen van discriminatie, 'kinked demand'-curve, Cournot-gedrag enz.). Dit gedeelte sluit af met een hoofdstukje over externaliteiten (milieu, 'property rights'). Een volgend gedeelte handelt over productie- en aanbodaspecten, en over de afgeleide vraag naar productiefactoren (arbeid, discriminatie). Het boekje besluit met een kwalita-

tieve bespreking van algemeen evenwicht, waarbij input-outputanalyse en Arrow-Debreu kort aan bod komen.

Het leuke aan dit boekje is Townsends volgehouden inspanning om elk hoofdstuk op te fleuren met soms wat anekdotische maar goed gekozen voorbeelden, die hij altijd op een niet-technische manier voorstelt. Dit werk is dan ook – hoewel redelijk pretentieloos – aan te raden als aanvullende lectuur bij een inleidende cursus micro- of ondernemingseconomie. Het is vooral geschikt voor studenten die geen behoefte hebben aan wiskundige precisie, maar wel hun inzichten over de basisideeën van de economische analyse willen aanscherpen.

Marcel Weverbergh

Privatisation and regulation

Peter M. Jackson en Catherine M. Price, eds., *Privatisation and regulation: a review of the issues*
Londen/New York, Longman, 1994, xii + 261 blz. – Prijs: 16,99 GBP
ISBN 0-582-00974-X (pbk)

Dit boek bevat tien bijdragen van Britse academici over de problematiek van privatisering en regulering. Acht van de tien teksten zijn gewijd aan de Britse toestand, met een golf van privatiseringen in de jaren tachtig. Eén hoofdstuk handelt over privatisering in voormalige planeconomieën en één over privatisering in ontwikkelingslanden. De meeste bijdragen zijn beschrijvend en praktijkgericht, maar erg specifiek gericht op Britse situaties (lokale besturen, de Nationale Gezondheidsdienst, gas en elektriciteit enz.). Jackson en

Price hebben zelf een paar interessante hoofdstukken geschreven (1, 3, 5 en 10), maar voor het overige hebben ze weinig echte 'editing' uitgevoerd: er zit geen structuur in het boek, de bijdragen zijn ongelijk van kwaliteit, en er zijn nogal wat overlappingsen.

Na een uitstekend overzichtsartikel over privatisering en regulering worden verschillende onderwerpen in een wat willekeurige volgorde behandeld: de verkoop van openbare bedrijven, de regulering van privé-monopolies, deregulering, surrogatcompetitie in openbare diensten, prestatie in functie van eigendom, gevolgen voor managementstructuur en interne arbeidsverhoudingen, markten in de gezondheidssector. Tot slot volgt een bespreking van privatisering in Centraal- en Oost-Europa en in ontwikkelingslanden ... waarschijnlijk om het boek een markt te bezorgen buiten het Verenigd Koninkrijk.

Het werk is voor een ruim publiek toegankelijk. Het is ongetwijfeld nuttig voor lezers die belangstelling hebben voor de praktische aspecten van privatisering en regulering en iets van de Britse ervaringen willen leren.

Walter Nonneman

Sociaal-economische kosten-batenanalyse

Robert Vertonghen en Vic Van Rompuy, *Sociaal-economische kosten-batenanalyse: evaluatie van investeringsprojecten in de publieke sector. Derde, herwerkte en vermeerderde druk*
Leuven/Amersfoort, Acco, 1994, 218 blz. – Prijs: 1.250 BEF
ISBN 90-334-2856-3

Dit boek begint, na een korte introductie, met een uitgebreid hoofdstuk over de theoretische grondslagen van kosten-batenanalyse. Daarbij komen de grote begrippen uit de welvaarts-economie aan bod, zoals de Bergson-Samuelson sociale welvaartsfunctie en compensatiecriteria.

Vervolgens komt de evaluatie van kosten en baten aan de orde. De betekenis van marktprijzen wordt belicht. Ook wordt uitgelegd hoe marktprijzen tekortschieten om externe effecten te meten of om publieke goederen te waarderen. Heel summier wordt ook gesproken over indirecte effecten, 'onmeetbare' effecten en de discontovoet.

Een speciaal hoofdstuk handelt dan over de beslissingregels om, gegeven de uitkomsten van kosten-batenanalyses, tussen projecten te kiezen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een dynamisch en een statisch standpunt en de mogelijke gevallen worden afzonderlijk behandeld: onafhankelijke projecten, mutueel exclusieve projecten of algemene interdependentie.

Daarop volgt een uiterst kort hoofdstukje over het element risico en onzekerheid, waarna overgeschakeld wordt op kwesties van praktische uitvoering. Zeer interessant is daar de beschrijving van kosten-batenanalyses van weginfrastructuur en van een stormvloedkering op de Schelde in Antwerpen.

De uiteenzetting wordt afgesloten met een laatste hoofdstuk over multicriteria-analyse en met een kort besluit, waarin de auteurs onder meer de beperkingen opsommen die zij aan kosten-batenanalyse zien.

Het boek richt zich niet uitdrukkelijk tot een welomschreven publiek, maar het is duidelijk dat niet de algemene lezer bedoeld is, zonder

voorkennis van economie en slechts op zoek naar wat eenvoudige uitleg over kosten-batenanalyse. Het aangewezen publiek om dit boek te begrijpen en kritisch te lezen, zijn alleen geschoolde economen of tenminste studenten die een goede cursus micro-economie gehad hebben. Ook wie professioneel bezig is met projectevaluatie, zal in dit boek een interessante bijdrage tot het debat zien.

G. Blauwens

Monetary Policy

N. Gregory Mankiw, ed., *Monetary Policy (Studies in Business Cycles, 29)*
Chicago/Londen, The University of Chicago Press, 1994, ix + 345 blz. – Prijs: 57,50 USD
ISBN 0-226-50308-9

De vragen of en hoe het monetaire beleid de economische werkelijkheid beïnvloedt, is reeds sinds de beginjaren van de economische discipline een voedingsbodem voor discussie geweest. Het hier besproken boek gaat er impliciet van uit dat de eerste vraag positief beantwoord kan worden en concentreert zich dus eerder op de zogenaamde monetaire transmissiemechanismen. Het boek, dat de bijdragen aan een conferentie van het Amerikaanse National Bureau for Economic Research over dit thema samenbrengt, is algemeen beschouwd van een hoog niveau. De verschillende auteurs snijden echter vaak zeer controversiële onderwerpen aan, zoals blijkt uit de soms bitsige besprekingen door collega's, die achteraan elke paper opgenomen werden.

De negen artikelen behoren tot vier groepen. De eerste drie behandelen de mogelijke alternatieven voor het

voeren van een monetair beleid. Zo wordt achtereenvolgens nagegaan of monetaire aggregaten, een groeiregel voor het nominale inkomen, dan wel alternatieve monetaire indicatoren, zoals de vorm van de rentestructuur, te verkiezen zijn als basis voor het monetaire beleid.

De tweede reeks van drie papers bestudeert het korte-termijngedrag van prijzen en inflatie. Meer bepaald wordt een enquête naar het prijszettingsgedrag van ondernemers belicht en wordt nagegaan of beleidsmakers er beter aan doen om inflatie streng dan wel meer gradueel te bestrijden. Tenslotte wordt onderzocht welke maatstaven het meest geschikt zijn om de onderliggende inflatietenden- dens te vatten.

De volgende twee artikels gaan dieper in op het transmissiemechanisme zelf. Meer bepaald wordt het kredietverleningsproces centraal geplaatst. Hierbij wordt verondersteld dat naast de rentevoet, die de prijs voor krediet bepaalt, ook de beschikbaarheid van kredieten een belangrijke rol speelt bij het doorgeven van monetaire impulsen. Empirisch blijkt dat laatste echter minder belangrijk te zijn. De laatste paper gaat na welke effecten de beslissing van de FED om inflatiebestrijding haar eerste prioriteit te maken, gehad heeft voor de Amerikaanse economie.

Zowel de diversiteit van de behandelde onderwerpen als de vaak zeer heldere uiteenzettingen van vrij recente macro-economische denkbeelden maken dit boek tot een aanrader voor iedereen die zich betrokken voelt bij het monetaire beleid. Bovendien is het zeer nuttig voor empirische onderzoekers, aangezien vaak een eerste aanzet wordt gegeven tot het meten van abstracte theoretische begrippen. Deze pogingen én de kri-

tische commentaren die ze uitlokken, nodigen dan ook uit om op de ingeslagen weg voort te gaan.

Jan Annaert

Managers and Competition

G. Easton e.a., *Managers and Competition* (UK Economic and Social Research Council) Oxford, Blackwell Publishers, 1993, ix + 350 blz. – Prijs: 40 GBP
ISBN 0-631-188770

Wat bepaalt de concurrentie tussen bedrijven? Hoe gaan bedrijven elkaar beconcurreren? Deze onderzoeksvragen zijn terug te vinden in bijna alle gespecialiseerde vakdomeinen van de toegepaste economie. De auteurs van dit boek proberen dan ook verschillende perspectieven bij elkaar te brengen (vanuit het vakgebied ondernemingsstrategie, organisatieleer, marketing en micro-economie); om zo te komen tot een betere beschrijving van en een ruimer inzicht in de concurrentieprocessen binnen een industrie. Dit boek vormt het resultaat van een onderzoek naar de competitiviteit van de Britse industrieën in het kader van het 'UK Economic and Social Research Council Competitiveness Initiative'.

De auteurs trachten een algemeen beeld te geven van (i) de inhoud van het begrip *concurrentie* (statisch en dynamisch), (ii) de determinanten van het concurrentieniveau (en van de competitiviteit binnen een industrie) en (iii) de relatie tussen die determinanten. Aan de hand van de resultaten van detailstudies in vier sectoren, behandelen ze de volgende onderwerpen (de respectieve hoofdstukken): industriestructuur, product, markten en consumenten, stra-

tegie, communicatie en de dynamische aspecten van concurrentie.

De hoofdstukken zijn tweedelig opgevat: een grondige literatuurstudie, die de kernpunten en probleemstelling(en) formuleert, wordt gekoppeld aan een empirisch onderzoek in vier industrieën. De literatuurstudie zelf omvat telkens drie delen, of anders gesteld, drie perspectieven op het onderzoeksthema in kwestie, b.v. industriestructuur. Vervolgens worden de verkregen inzichten getoetst aan de vier praktijkvoorbeelden.

Dit boek biedt wel geen checklists of 'simpele' 2 x 2-concurrentiemodellen, maar probeert een uitgebreid inzicht in het ondernemingsgebeuren te geven. Het nadeel van die benadering is dat de samenhang tussen de verschillende hoofdstukken vaak zoek is, en dat het theoretisch kader soms arbitrair overkomt. Anderzijds kan de lezer elk hoofdstuk afzonderlijk doornemen zonder de helft van het verhaal te hoeven missen. De meerwaarde van dit boek ligt dan ook in de methodologie. De lezer wordt bijna gedwongen om concepten als 'strategie' en 'industriestructuur' door verschillende lenzen te bekijken, zodat het multidimensionale karakter van die concepten duidelijk tot uiting komt.

Koen Vandenbempt

Human capital, employment and bargaining

Robert A. Hart en Thomas Moutos, *Human capital, employment and bargaining* Cambridge, Cambridge University Press, 1995, xii + 204 blz. – Prijs: 30 GBP
ISBN 0-521-45326-7

Robert Hart en Thomas Moutos zijn verbonden aan de universiteit van Stirling in het Verenigd Koninkrijk. Ze benaderen beslissingen over investeringen in menselijk kapitaal en over tewerkstelling vanuit verschillende onderhandelingsmodellen op het niveau van de onderneming. Met dit boek beogen ze drie doelstellingen te realiseren. In de eerste plaats willen ze een aantal arbeidsmarktconcepten onderzoeken vanuit de gebruikelijke comparatief-statische theorie van het menselijk kapitaal. Daarnaast proberen ze de relevantie weer te geven van de bilaterale modellen van werkgever-werknemer en werkgever-vakbonden bij onderhandelingen over investeringen in menselijk kapitaal en bij tewerkstellingsbeslissingen. Tenslotte willen ze een aantal beleidsrelevante arbeidsmarktonderwerpen kritisch bestuderen.

Die drie doelstellingen komen systematisch doorheen de tekst aan bod. Zo begint het boek met unilaterale investerings- en tewerkstellingsbeslissingen voor de onderneming waarin de micro-economische 'marginale werknemer'-benadering domineert in de verschillende modellen van efficiënte contracten (Becker en Oi, Hashimoto, Hart en Kawasaki, Weitzman). Vervolgens bekijken Hart en Moutos een aantal macro-economische implicaties van o.a. de verschillende monetaire kostencomponenten voor de werkloosheidsvoet en de conjuncturele cyclus. Daarop volgt een korte uiteenzetting over de efficiëntie van overheidssubsidiëring van opleidingsprogramma's. Vervolgens bestuderen de auteurs het belang en de impact van onderhandelingen met tewerkstelling, arbeidsduur en investeringen als endogene variabelen. De invloed van de vak-

bonden in die bilaterale onderhandelingen wordt geanalyseerd aan de hand van Nash-evenwichtsconcepten. Verder wordt de onderhandelingsagenda aangevuld met aandacht voor het vergoedingssysteem. Zuiver-loon- en deelname-in-winst-contracten worden vergeleken aan de hand van sensitiviteitsanalyses van belastingen, relatieve preferenties en budgetrestricties. In een volgende fase brengen de onderhandelingsmodellen de kosten- en opbrengstenaspecten van groepsinvesteringen in menselijk kapitaal in rekening. Bijzondere aandacht gaat uit naar de ex-ante motivatie voor dergelijke (groeps)investeringen en naar de invloed van overheidsinterventie. De auteurs belichten de verschillen tussen een 'coalitional' Japanse onderneming en een neoklassieke (Amerikaanse) onderneming inzake investeringscomponenten, tewerkstellings- en loonbeleid, en vergoeding. Een aantal suggesties voor verder onderzoek sluit deze studie af. Origineel in de benadering van Hart en Moutos is de stapsgewijze incorporatie en de samenhang van investeringen in menselijk kapitaal voor groepen van werknemers en van tewerkstellingsbeslissingen op basis van bilaterale onderhandelingsmodellen bedrijf-vakbonden. Een zestal onderwerpen staan daarbij centraal: investeringen in menselijk kapitaal en arbeidsproductiviteit, bedrijfs-specifieke investeringen in menselijk kapitaal en werkloosheid, onderhandelingen en fiscaal beleid, menselijk kapitaal als een groepsinvestering, menselijk kapitaal en onderhandelingen, ondernemingskapitaal en de 'coalitional' onderneming. Het boek vermeldt de belangrijkste literatuur en biedt een uitbreiding van een aantal basismodellen.

Dit werk is bestemd voor de (economische) academicus, maar de aangehaalde economische en mathematische concepten maken het ook toegankelijk voor laatstejaars uit het hoger onderwijs en voor wie een post-academische economische opleiding volgt.

Isabelle Cortens

The Flexible Economy

Tony Killick, ed., *The Flexible Economy: Causes and consequences of the adaptability of national economies*
Londen/New York, Routledge, 1995, xiv + 409 blz. – Prijs: 16,99 GBP
ISBN 0-415-11776-3 (pbk)

Het project van Killick e.a. om de bijzonder verscheiden groeiprestaties van diverse (ontwikkelings)landen of regio's te analyseren in een coherent conceptueel kader, waarin het begrip flexibiliteit centraal staat, was ambitieus, maar het eindresultaat is een aanrader.

Ha-Joon Chang distantieert zich van de 'East Asian Miracle'-studie van de Wereldbank (1993), die vanuit het vermeende succes van *free market policies* de snelle groei van die landen verklaart. Voor Chang impliceert een flexibele economie niet noodzakelijk flexibiliteit op het niveau van de individuele agenten, of efficiënte markten. Integendeel zelfs, een flexibele economie is structureel innovatief, en innovatie vereist lange-termijnplanning in een stabiele omgeving. Chang identificeert zogenaamde 'flexible rigidities' als dé hefbomen voor snelle en volgehouden groei. Een sterke overheid die de marktkrachten af en toe buitenspel durft te zetten, is volgens hem een voor-

waarde sine qua non geweest voor ontwikkeling.

In de bijdrage van David Seddon en Tim Belton-Jones is er al even veel aandacht voor de politieke determinanten van de economische flexibiliteit van de Oostaziatische NIC's. Voor Oost-Europa en de vroegere Sovjet-Unie pleit Alexander Neuber voor snelle en bruuske institutionele hervormingen: een 'Big Bang'-strategie is volgens hem in diverse opzichten superieur aan elk gradualisme: 'Since long-run supply elasticities are closely matched to long-run expectations, only teleological reforms that entail the credible vision of an endpoint consistent with present developments will induce agents to invest in long-run capacity.' (blz. 138). Heel concreet is ook Killicks analyse van de zogenaamde 'paradox of responsiveness' in Sub-Sahara Afrika: de inflexibiliteit van de macro-omgeving versus de inventiviteit en het aanpassingsvermogen van Afrikanen als 'maximising behaviour, subject to constraints': gebrekkige informatiestromen, distorsies in de 'incentive structure', zwakke 'technological capabilities' en – last but not least – de politieke omgeving. Killick: 'Many of the same mistakes were made in Asian and Latin American countries. What perhaps placed Africa in a special category was the slowness with which its governments responded to the clearly adverse consequences of the measures they had adopted.' (blz. 180). Als institutionalist valt Killick daarvoor noodgedwongen terug op niet-economische of historische en sociologische verklaringen: 'the survival of traditional social structures during the colonial period [...] makes

Africa unique in the developing world and imparts a special character to the nature of its political organisation.' (blz. 184). Vanuit zijn analyse identificeert Killick ook de gebreken van de 'structural adjustment'-programma's van de Wereldbank en het IMF.

De focus van andere bijdragen is veeleer conceptueel-theoretisch (M. Syrquin, K. Basu, E.L. Jones en de andere bijdragen van T. Killick). Sanjaya Lall maakt in zijn analyse van de ontwikkeling van 'technological capabilities' echter nog een interessante vergelijking tussen Oost-Azië en Afrika. Maxwell J. Fry onderzoekt meer specifiek wat financiële markten al of niet flexibel maakt, terwijl Peter Smith en Alistair Ulph de reacties van landen op de olieschokken empirisch onderzoeken. Interessant in deze laatste bijdrage is hoe de gehanteerde concepten kwantitatief geoperationaliseerd worden.

Jean-Louis Van Belle

Austrian Economics in America

Karen I. Vaughn, *Austrian Economics in America: the migration of a tradition (Historical Perspectives on Modern Economics)*
Cambridge, Cambridge University Press, 1994, xiv + 198 blz. – Prijs: 30 GBP
ISBN 0-521-44552-3

De laatste twintig jaar ontstond hernieuwde interesse voor de Oostenrijkse school. Deze denkrichting was in 1871 in Wenen met Carl Menger gestart, en leek begin deze eeuw langzaam op te gaan in de neoklassieke economie. Zoals bekend emigreerde in de jaren dertig een groot gedeelte van de wetenschappelijke elite van Centraal-Europa naar een

meer stimulerende omgeving. Op deze wijze integreerden Oostenrijkse economen zoals Schumpeter, Haberler, Machlup en Morgenstern zich in de Amerikaanse academische wereld.

Ook Ludwig von Mises emigreerde, maar bleef een geïsoleerde figuur in New York. Daar vormde hij in zijn select seminarie een aantal discipelen, zoals Rothbard en Kirzner. Samen met Friedrich von Hayek en zijn leerling Lachmann zouden deze vijf economen uiteindelijk zorgen voor een soort Oostenrijkse revival, vooral in Amerika. Het adjectief 'Oostenrijks' mag hier dus al lang niet meer in geografische zin worden geïnterpreteerd. Vandaag doet zich wel nog altijd een statutair probleem voor: vormen de Oostenrijkse ideeën over tijd, onzekerheid, kennis, arbitrage en creatieve ondernemers een radicaal alternatief voor de neoklassieke economie (Lachmann), of vormen zij veeleer een aanvulling (Kirzner)?

Ook Karen Vaughn wordt in haar boek voortdurend met dit probleem geconfronteerd. In het begin (blz. 9) stelt zij: 'I ultimately side with the Lachmannians'. Op dat ogenblik verwachtte ik een pleidooi voor de nogal nihilistische opvattingen van Lachmann, maar Vaughn blijkt in feite toch af en toe te twijfelen in haar houding ten opzichte van neoklassieke economie. Zij schrijft met sympathie over de protagonisten van de Oostenrijkse school, maar toch niet met de kritiekloze verering die b.v. sommige aanhangers van Mises kenmerkt; zie o.a. Vaughns kritiek (blz. 77) op de omslachtige analyse van 'the laws of returns' bij Mises. Het is mij echter niet duidelijk waarom zij Lachmann prefereert boven Kirzner. Deze laatste heeft immers gepoogd een dialoog aan te gaan met de neo-

klassieken. Dat lijkt de enige manier om bij een groter publiek interesse te wekken voor enkele waardevolle onderdelen van het Oostenrijkse denken.

Ik verwacht niet dat buitenstaanders na het lezen van Vaughn volledig het Oostenrijkse standpunt zullen onderschrijven. Dat neemt niet weg dat hier een boeiend boek voorligt. Wie een overzicht van de Oostenrijkse school in Amerika wenst, mag rustig het werk van Vaughn raadplegen, want zij is een vlot schrijvende en goed gedocumenteerde insider.

Wilfried Parys

Workouts in Modern Economics

John Lucock en Robin Peak, eds., *Workouts in Modern Economics. Third Edition* Londen/New York, Longman Group Ltd., 1994, 198 blz. - Prijs: 12,99 GBP ISBN 0-582-25938-X

Dit werk, dat aan zijn derde editie toe is, beoogt een oefenboek te zijn dat als aanvulling voor elke inleidende cursus economie kan worden gebruikt. Het is dus niet specifiek bij een of ander Angelsaksisch handboek geschreven. Bovendien kan het zowel individueel als in groepssessies worden gebruikt.

Het boek bevat 34 hoofdstukken, die een algemeen beeld geven van de gangbare micro- en macro-economische kennis. Twee hoofdstukken zijn opgevat als overzicht en toetsen het algemene kennispeil van de lezer door middel van meerkeuzevragen. Al de andere hoofdstukken hebben een vaste structuur. Eerst wordt een samenvatting geboden van de belangrijkste begrippen en argumenten betreffende het onderwerp van het

hoofdstuk. Daarna volgen zes types van oefeningen: definities die bij hun begrippen geplaatst moeten worden, praktische rekenoefeningen, korte open vragen die gericht zijn op additioneel inzicht, oefeningen die gebaseerd zijn op reële gegevens, definitievragen en vragen bij de samenvatting, en tenslotte groepsdiscussies. Op het einde van elk hoofdstuk worden de antwoorden van tenminste vier types van vragen bondig aangegeven.

Gegeven zijn prijs en presentatie, is het allicht een boek dat ook voor Belgische universiteiten bruikbaar is.

Kris Kerstens

Experimental methods

Daniel Friedman en Shyam Sunder, *Experimental methods: a primer for economists* Cambridge Cambridge University Press, 1994, xiv + 229 blz. - Prijs: 12,95 GBP ISBN 0-521-45682-7 (pbk)

Dit is een uitstekend boek voor iemand die meer wil leren over de relatief jonge experimentele methodologie in de economische wetenschap. Experimentele economie bestaat erin de marktomgeving na te bootsen onder laboratoriumcondities. Deelnemers aan een experiment beschikken over een gepaste structuur van prikkels en regels waaronder het experiment plaatsvindt. Na een inleidend hoofdstuk bespreken de auteurs in hoofdstuk twee de voorwaarden waaraan een goed experiment moet voldoen, zoals een goede beloningsstructuur, dominantie van de beloning over elk subjectief waardensysteem buiten het experiment, parallelisme met echte economische situaties enz. Het hoofdstuk wordt be-

sloten met praktische richtlijnen en tips. Hoofdstuk drie gaat dieper in op het experimentele 'design'. Hier komen de problemen aan bod die zich voordoen bij het opzetten van een experiment. De auteur bespreekt hoe de onderzoeker het best onvoorzien omstandigheden anticipeert, zoals b.v. het laatijdig arriveren van deelnemers, communicatieproblemen tussen onderzoeker en deelnemers en tussen deelnemers onderling enz. Ook dit hoofdstuk besluiten de auteurs met een lijst van tips en aanbevelingen. De deelnemers aan een experiment worden gewoonlijk gerekruteerd bij studenten. Hoofdstuk vier behandelt deze procedure en geeft mogelijke alternatieven, zoals het gebruik van zakenlieden als subjecten. In hoofdstuk vijf en zes worden de ideale laboratoriumfaciliteiten en het eigenlijke verloop van een experiment toegelicht, terwijl in hoofdstuk zeven en acht de data-analyse en de rapportering van resultaten worden besproken. De auteurs bespreken een minimum aan statistische methoden, maar verwijzen wel naar enkele gevorderde statistische werken.

Het boek is zo gestructureerd dat de lezer als het ware van het begin tot het einde wordt begeleid bij het opzetten van een experiment. De auteurs zijn erin geslaagd deze experimentele methodologie zeer eenvoudig weer te geven, zodat iedereen die een economisch experiment wil uitvoeren dat ook zal kunnen doen na het lezen van dit boek. Dit werk kan dan ook worden gebruikt als een cursus in experimentele methodologie. Een echte aanrader dus voor een relatief lage prijs.

Jozef Konings

Mathematics for Economics and Business

Ian Jacques, *Mathematics for Economics and Business. Second Edition*
Wokingham, Addison-Wesley, 1994, xii + 485 blz. - Prijs: 31,50 USD
ISBN 0-201-42769-9

De auteur richt zich in zijn boek tot een heterogeen publiek van studenten economie. Hij geeft op een zeer heldere manier een overzicht van de meest elementaire wiskunde die nodig is voor de studie van de economie. Hij behandelt lineaire en kwadratische vergelijkingen, logaritmen, (partiële) afgeleiden, Lagrange-multiplicatoren, integralen, matrixrekenen en lineaire programmering. Hij doorspekt dit alles met een gevarieerd aanbod van economische toepassingen. Aan bod komen onder andere vraag- en aanbodcurve, samengestelde interest, marginale functies, elasticiteiten. Meestal beperkt hij zich tot een erg summier behandeling van de aangegeven topics. Zo wordt in het hoofdstuk over integralen zelfs gezwegen over de substitutieregels, en worden in het hoofdstuk over lineaire programmering - bewust weliswaar - enkel problemen met twee onbekenden (ook alleen) grafisch opgelost. De behandelde stof wordt echter tot in de puntjes uitgelegd. Na elk hoofdstuk volgen een aantal opgaven die volledig analoog zijn aan de voordien reeds opgeloste problemen. De oplossingen van die extra opgaven zijn achteraan in het boek terug te vinden. Dit handboek is dan ook erg geschikt voor zelfstudie. Anderzijds lijkt me, voor wat de eerste honderd bladzijden betreft, een opmerking over de overdreven onderschatting van de doorsnee lezer op haar plaats. Het publiek dat de au-

teur wil bereiken mag dan wel erg heterogeen zijn, toch lijken uiteenzettingen over (bij voorbeeld!) het optellen van breuken me een beetje 'des Guten zuviel'. Dat neemt niet weg dat dit een zeer leesbaar studieboek wiskunde voor (bedrijfs)economen is, naar mijn mening een beetje beneden het niveau van wat in België in een eerste kandidatuur economie gangbaar is.

Walter Goessens

The economics of defense

Todd Sandler en Keith Hartley, *The economics of defense (Cambridge Surveys of Economic Literature)*
Cambridge, Cambridge University Press, 1995, xiii + 387 blz. - Prijs: 40 GBP
ISBN 0-521-44728-3 (pbk)

Dit werk is opgevat als een handboek voor wie zich de basisconcepten van de 'economics of defense' eigen wil maken. Het omvat vier delen. Deel 1 behandelt aspecten van de vraag, deel 2 gaat over productie, deel 3 over beleid en aanverwante onderwerpen, deel 4 over nieuwe en toekomstige ontwikkelingen. In deel 1 analyseren Sandler en Hartley de economie van allianties (hoofdstuk 2). De theoretische keuzemodellen funderen empirische specificaties van de vraag naar defensie (hoofdstuk 3). Wapenwedloopmodellen, o.m. gebaseerd op dynamische speltheorie, worden in hoofdstuk 4 besproken. Deel 2 omvat vier hoofdstukken. Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van theorie en beleid inzake legeraankopen. Militaire mankracht (productiviteit en productiefuncties, rekrutering enz.) wordt in hoofdstuk 6 be-

keken aan de hand van micro-economische modellen van het arbeidsaanbod. Hoofdstuk 7 rapporteert bevindingen over de samenhang tussen defensie-uitgaven en de defensie-industrie. Het niet beëindigde debat over de impact van defensie-uitgaven op economische groei en ontwikkeling komt in hoofdstuk 8 aan bod. Het derde deel bestaat uit vier hoofdstukken: defensiebeleid (9), wapenhandel (10), ontwapening (11) en conversie van de wapenindustrie (12).

Tenslotte wordt in deel 4 een hoofdstuk (13) gewijd aan niet-conventionele vormen van conflict, zoals terrorisme, guerrilla-oorlogen en opstan-

den. Het geheel wordt afgerond met conclusies en suggesties voor onderzoek (hoofdstuk 14).

Met het einde van de Koude Oorlog is de geopolitieke calculus ongetwijfeld complexer geworden en zijn de militaire risico's wellicht groter dan voordien. 'Defense economics' - de studie van defensie en vrede met behulp van de moderne economie - lijkt een fascinerend studiegebied, dat tot nieuwe inzichten kan leiden. Dit boek is een absolute aanrader voor wie zich in die discipline wil verdiepen.

Walter Nonneman

Arbeidseconomie

The economics of the trade union

Alison L. Booth, *The economics of the trade union*
Cambridge, Cambridge University Press, 1995, xvi + 295 blz. - Prijs: 14,95 GBP
ISBN 0-521-46839-6 (pbk)

Gedurende de voorbije decennia heeft de literatuur over de economische theorie van de vakbonden een enorme vlucht genomen. De bijzondere verdienste van dit boek van Alison Booth van de universiteit van Essex (Verenigd Koninkrijk) is dat het een uitzonderlijk goed gestructureerd en tegelijk toegankelijk overzicht biedt van de voornaamste theoretische en empirische bevindingen. Hoewel het in hoofdzaak geschreven is voor de Verenigde Staten en Groot-Brittannië, is dit algemene handboek over de economie van de vakbonden bijzonder geschikt als basistekst voor cursussen in andere landen. Wel is

voorkennis van de economische theorie van de arbeidsmarkt vereist. Na een korte inleiding wordt in hoofdstuk 2 een overzicht gegeven van de structuur en de ontwikkeling van de vakbonden in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Hoofdstuk 3 behandelt wat gemeenzaam bekend is geworden als 'de twee gezichten van de vakbond': de vakbond als marktverstoringe monopolist van het arbeidsaanbod enerzijds, en de vakbond als bewerkster van een grotere efficiëntie op de arbeidsmarkt anderzijds. In de hoofdstukken 4 en 5 worden vervolgens de meer formele theoretische modellen van vakbondsdoelestellingen en vakbondsgedrag gepresenteerd. De hoofdstukken 6 en 7 bespreken daarna de empirische resultaten. Naast de effecten van vakbondsoptreden op productiviteit, investeringen, tewerkstelling en arbeidsduur wordt daarbij vooral aandacht besteed aan

de relatieve loonverschillen die vakbonden weten te realiseren. Het laatste hoofdstuk, tenslotte, gaat in op een aantal macro-economische aspecten van vakbondsoptreden. Naar ons bescheiden oordeel is dit werk zowat het beste handboek over

Strategisch management

On Studying Organizational Cultures

Majken Schultz, *On Studying Organizational Cultures: Diagnosis and Understanding (de Gruyter Studies in Organization, 58)* Berlijn/New York, Walter de Gruyter, 1995, ix + 183 blz. - Prijs: 48 DEM
ISBN 3-11-014649-5

Sinds Burrell en Morgan (*Sociological paradigms and organisational analysis*, 1979) behoort het tot de geplogenheden van iets meer kritisch-wetenschappelijke auteurs over organisatiecultuur om een onderscheid te maken tussen verschillende benaderingen of 'paradigma's' inzake dat onderwerp. Meestal blijft het bij een beschrijving van de belangrijkste kenmerken en de respectieve voor- en nadelen. De belangrijkste verdienste van Schultz' werk ligt in het enerzijds zeer gedetailleerd beschrijven van twee dergelijke perspectieven, en het anderzijds uitgebreid en systematisch toepassen ervan op een organisatie, in casu een departement en een directoraat van een Deens ministerie.

De tegenstelling tussen kenmerken en toepassing van het traditionele (of functionalistische) perspectief en het symbolische perspectief (dat aanleunt bij het interpretatieve) maakt het mogelijk een zelfde werkelijkheid

de economie van vakbonden dat we tot nog toe onder ogen hebben gehad, en dat zowel naar opbouw en inhoud als naar niveau en vorm.

Stefan Késenne

vanuit verschillende invalshoeken te interpreteren en te bestuderen. In het bijzonder de behandeling van het symbolische perspectief is origineel, diepgaand en verhelderend. Zo vormen de uitwerking van de 'conceptuele kaart' van de professionals (blz. 131) en het 'spiraalmodel' (blz. 96 en 132) ongetwijfeld een belangrijke bijdrage in de operationalisering van dat perspectief.

Deze publikatie is in de eerste plaats interessant vanuit een theoretisch-kritisch en methodologisch standpunt. De vertaling naar de (management)praktijk komt er slechts sporadisch in aan bod.

Daniël Vloeberghs

Strategic Benchmarking

Gregory H. Watson, *Strategic Benchmarking: How to Rate Your Company's Performance against the World's Best* New York, John Wiley and Sons, Inc., 1993, xiii + 269 blz. - Prijs: 23,95 GBP
ISBN 0-471-58600-5

Het uitgangspunt van 'benchmarking' is eenvoudig:

(1) vergelijk uzelf met een goed presterende organisatie - al dan niet uit uw eigen industrie - waarin soort-

gelijke bedrijfsprocessen merkbaar zijn, en

(2) tracht met de daardoor verworven inzichten tot betere resultaten te komen.

De auteur, vice-president kwaliteitsbeheer van een divisie van Xerox, weet waarover hij schrijft. Zijn vorige drie boeken over 'benchmarking' gaven een 'how to do it'-benadering. In dit boek gaat hij in op de algemene filosofie en de rol van 'benchmarking' in strategische planning. In diverse hoofdstukken en een aantal appendices vindt de lezer echter wel een heel pak praktische richtlijnen om 'benchmarking'-activiteiten uit te voeren.

In de twee inleidende hoofdstukken brengt Watson het belang van strategische 'benchmarking' naar voren: strategische 'benchmarking' heeft als doel bedrijfsprocessen fundamenteel te veranderen om tot betere resultaten te komen. Als zodanig pikt dit boek goed in op de modetrend van 'business process reengineering'. De volgende twee hoofdstukken geven een overzicht van de aanpak van 'benchmarking', waarbij nogal sterk gesteund wordt op het bekende 'Plan-Do-Check-Act'-concept van kwaliteitsgoeroe Deming. Fundamenteel in 'benchmarking' blijft de vraag naar het 'wat' en 'met wie'. Als antwoord op die vraag kan het boek uiteraard alleen een paar algemene bedenkingen bieden.

Vier degelijk uitgewerkte case-studies frissen het geheel mooi op: een interne 'benchmarking' binnen de R&D-divisies van Hewlett-Packard; een competitieve 'benchmarking'-studie van Ford, een industriewijde 'benchmarking' bij General Motors om een kwaliteitscultuur te bereiken, en een generieke 'benchmarking' van Xerox om een beter verzendingssys-

teem uit te werken. Een volgend hoofdstuk beschrijft hoe drie organisaties uit de dienstensector positieve resultaten haalden uit 'benchmarking'-activiteiten.

Het laatste hoofdstuk geeft enkele richtlijnen om een betere 'benchmarking'-bekwaamheid te bereiken. Watsons boek heeft zeker niet de bedoeling een wetenschappelijke analyse van 'benchmarking' te geven; het wil veel meer de mogelijke voordelen van 'benchmarking' voor de ondernemingswereld schetsen. Het biedt een goed overzicht van de mogelijkheden en de aanpak. De talloze voorbeelden en grafieken maken het geheel aangenaam om lezen.

Rudy Martens

Managing Change for Competitive Success

Andrew Pettigrew en Richard Whipp, *Managing Change for Competitive Success (Blackwell Business)* Oxford, Blackwell Publishers, 1994, xii + 323 blz. - Prijs: 19,99 GBP
ISBN 0-631-19142-9 (pbk)

In dit boek wordt een verband gelegd tussen de aanpak van strategische verandering en het effect daarvan op competitieve prestaties. Het uitgangspunt vormt een onderzoeksproject in Groot-Brittannië dat de beoordeling, formulering en implementering van strategische en operationele veranderingen bestudeerde in zeven ondernemingen uit vier sectoren: auto's, uitgeverijen, financieelverzekeringen en levensverzekeringen.

Het eerste hoofdstuk geeft naast een synthese van bestudeerde literatuur ook een eigen visie op strategische

verandering en concurrentie. In hoofdstuk twee wordt een overzicht geboden van de belangrijkste veranderingen en de concurrentievoorwaarden in de vier sectoren tussen de jaren zestig en tachtig. Het doel hiervan is te ontdekken (1) waarom ondernemingen die in dezelfde industrie en markten actief zijn, doorheen de tijd zulke verschillende prestaties leveren, en (2) wat de bijdrage geweest is van de manier waarop ze strategische verandering aangepakt hebben.

In die aanpak van veranderingen blijken vijf onderling verbonden factoren centraal te staan: de omgeving van de organisatie analyseren, veranderingen begeleiden, strategische en operationele veranderingen op elkaar afstemmen, een gepaste HRM-filosofie creëren, samenhang tussen alle aspecten van strategische verandering verkrijgen en tegelijkertijd de continuïteit van de organisatie vrijwaren. De relevantie van die vijf factoren wordt nagegaan in hoofdstuk

drie tot en met zeven. Geregeld worden daarbij vergelijkingen gemaakt met organisaties in andere sectoren en in andere landen.

Bijzonder interessant is het achtste hoofdstuk. Daarin wordt beschreven hoe dit boek bijdraagt tot inzichten in de relatie tussen strategische verandering en concurrentie. Belangrijke bevindingen, een verantwoording van de onderzoeksopzet, rollen voor managers in veranderingsprocessen, en implicaties van de bevindingen voor de jaren negentig worden hier sterk benadrukt.

Dit uitbundig geïllustreerde en veelzijdige (en misschien daarom niet zo makkelijk leesbare) boek is een rijke bron van informatie voor een ieder die meer wil dan alleen maar een praktische kijk op veranderingsprocessen: een inzicht in het verband tussen veranderingsprocessen en competitieve prestaties in verscheidene sectoren.

Ilse Bogaert

Marketing

The Essence of International Marketing

Stanley J. Palivoda, The Essence of International Marketing (The Essence of Management Series)

*Hemel Hempstead, Prentice Hall International (UK) Ltd., 1994, x + 164 blz. - Prijs: 19,95 USD
ISBN 0-13-284803-1*

Dit boek is een deeltje uit de reeks 'The Essence of Management', die bedoeld is als lectuur voor de praktijkmanager met ervaring en voor

MBA-studenten. De auteur gaat er bijgevolg van uit dat het niet nodig is een elegant academisch raamwerk te presenteren, waarop de praktijkinvulling is gebaseerd. Zijn ambitie is achtergrondinformatie en details tot een minimum te beperken, en zich te concentreren op de taken waarvoor de internationale marketeer staat, de uitdagingen van een snel veranderende internationale marketingomgeving en het mogelijke antwoord erop.

De structuur van het beknopte werk is zeer helder. De discussie wordt

opgehangen aan de 9 P's van de marketing mix. De nadruk ligt op het toepassen van die instrumenten in een internationale marketingomgeving. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een 'Checklist: be aware': die is als het ware een samenvatting van de kernelementen van het hoofdstuk, en vat een aantal 'do's en don'ts' van de internationale marketingpraktijk handig samen. Elk hoofdstuk bevat ook een lijstje suggesties voor verdere lectuur, die op het einde van het werk worden samengebracht in een uitgebreide bibliografie. Een zakenregister vervolledigt de gebruiksvriendelijkheid van het werk.

Zoals gezegd is de structuur van het boek gebaseerd op de 9 P's van de marketing mix: people, process, power, product/service, promotion and publicity, pricing, place of sale/distribution, planning and control, precedents. Elk van deze hoofdstukken is een amalgaam van praktische richtlijnen, korte voorbeelden en case-studies, en illustratief materiaal uit de internationale marketingliteratuur.

Het werk lijkt vooral geschikt als samenbundeling, als 'tour d'horizon' van aandachtspunten voor de internationale marketeer, die weliswaar een behoorlijke praktijkervaring heeft, maar op zoek is naar een coherente structuur waarin die ervaring een plaats kan krijgen en waarop hij voort kan bouwen. Als zodanig beantwoordt het werk aan zijn doelstellingen. De wat meer geïnteresseerde marketeer kan, op basis van de vrij uitgebreide bibliografie, op eigen houtje dieper ingaan op de aangeraakte materie.

Het grote nadeel van het boekje is dat het niet meer is dan een introductie. De vele aspecten van internationale marketing worden slechts

zeer kort aangeraakt en zelden in de diepte uitgewerkt, zodat het hele werk een indruk van oppervlakkigheid nalaat. Daarom is het wellicht minder geschikt als basistekst voor een cursus internationale marketing, tenzij het wordt aangevuld met ander, meer diepgaand materiaal.

Patrick De Pelsmacker

Seminar Selling

Paul Karasik, Seminar Selling: The Ultimate Resource Guide for Marketing Financial Services

*Chicago, Richard D. Irwin, 1995, xvii + 238 blz. - Prijs: 50,50 USD
ISBN 0-7863-0351-4*

'Seminar Selling' zegt als titel zeer weinig. De ondertitel, daarentegen, geeft feilloos de doelstellingen van de auteur weer: het promoten en verkopen van financiële diensten. Behalve de klassieke manieren kun je daarvoor de seminarievorm gebruiken. Enkele van de voordelen zijn dat je meer mensen kunt bereiken op minder tijd, dat het de kosten aanzienlijk kan drukken, dat je als verkoper meer autoriteit hebt ... en bovendien: 'It is fun'. Hoewel, de schrijver geeft ook toe dat 'seminar selling' niet voor iedereen is weggelegd.

De rest van het boek behandelt de vraag hoe je een seminarie kunt verkopen. Hoe bepaal je de doelgroep? Waar en wanneer moet het seminarie plaatsvinden (de TADA-methode)? Gebruik je mailing-lists of zijn advertenties betere investeringen? Of organiseer je het best telefonische verkoop? Er is ook de techniek van 'unseminar', waarbij de participanten de indruk geeft dat ze geen seminarie volgen, maar uitgenodigd

zijn voor een exclusief (gratis) etentje in een duur restaurant.

De structuur van het seminarie wordt grondig behandeld. De voordelen van de modulaire aanpak worden uit de doeken gedaan. Karasik besteedt ook aandacht aan erg praktische punten zoals documentatiemateriaal voor de deelnemers, geschikte audiovisuele middelen, organisatie van de zitplaatsen, belichting, temperatuur enz. Deze lijst wordt afgewerkt met de presentatie van de docent. Hij moet zijn uiterlijk verzorgen: kledij, haar, lichaamshouding enz. En zou ook u, vlak voor uw presentatie, het liefst van de aardbodem verdwijnen of wordt u gekweld door visioenen van wat John Cleese overkwam in de film *Clockwise*? Zo ja, dan hebt u last van plankenkoorts. Karasik legt uit dat zelfs de meest geroutineerde professional daar last van heeft. Om dat te bewijzen be-

schrijft hij nauwgezet de symptomen, maar in het hoofdstuk 'Getting your Butterflies to Fly in Formation' geeft hij ook negen trefzekere manieren om die stress te overwinnen. Het lezerspubliek voor dit boek is ruimer dan de 'financial industry professional', zoals de schrijver zelf zijn doelgroep aflijnt. Iedereen die ooit voor een publiek moet staan, zal in *Seminar Selling* 70% of meer elementen vinden die vanzelfsprekend zijn en waar je absoluut geen boek voor hoeft te lezen. Het verschil zit echter in de overige procenten, die meestal maar opvallen als het fout loopt. Dit boek biedt dan ook, zonder enige academische pretentie, heel wat aanbevelingen die uit een grote ervaring worden geput. Net die ervaring die de meesten van ons slechts opdoen na vallen en opstaan.

Tom Schatteman

Financieel beleid

Financial Management and Analysis

Pamela P. Peterson, *Financial Management and Analysis* (McGraw-Hill Series in Finance)
New York, McGraw-Hill, Inc., 1994, xxvi + 931 blz. - Prijs: 24,95 GBP
ISBN 0-07-049667-6

Dit boek is als een veeleer beschrijvende inleiding bedoeld, en is als dusdanig knap uitgewerkt, ook wat betreft de vrij zeldzame intuïtieve behandeling van modernere theorieën (agency, APT). De indeling is routineus klassiek: financiële ana-

lyse, waardering, investeringsbeslissingen, financiering, bedrijfskapitaalbeheer, budgettering. Er is zelfs geen laatste deel met capita selecta, waarin de auteur haar stokpaardjes ten tonele voert. Ook wordt nauwelijks aandacht besteed aan aspecten van internationale financiering, wat m.i. verdedigbaar is in een inleidend werk.

Er zijn ook voldoende accessoires bijgevoegd: een diskette met een CompuStat-selectie, een studiegids, een docentenhandleiding (waarvan de recensie hierna volgt), een afzonderlijk oplossingenboek (naast de in het boek zelf opgenomen tips), een testbatterij (die ook hierna wordt be-

sproken, en die desgewenst op diskette beschikbaar is), transparanten, computerprogramma's en video's. Veel kan er dus niet meer mislopen. Het meest opvallend zijn nog de schreeuwelijke kleuren waarmee grote stukken tekst worden versierd, waarschijnlijk om de student aan te moedigen om zo snel mogelijk het einde van het boek te bereiken.

Instructor's Manual to Accompany Financial Management and Analysis

Pamela P. Peterson, *Instructor's Manual to Accompany Financial Management and Analysis*
New York, McGraw-Hill, 1994, 344 blz. (+ bijlagen). - Prijs: 7,95 GBP
ISBN 0-07-049668-4

Dit is de docentenhandleiding bij het hierboven besproken boek. De gewillige recensent die ik ben, kan er niet veel over vertellen. Voorstellen tot cursusorganisatie (een paar voor 16 weken en enkele voor 12 weken) gaan aan een hoofdstuksgewijze bespreking vooraf. Per hoofdstuk vinden we een echte lesvoorbereiding: discussievragen, inhoudelijk schema, met indicaties waar en welke transparanten gebruikt moeten worden (die zich trouwens achteraan bevinden), extra voorbeelden, die de indruk moeten wekken dat de docent belezen is en de 'echte' wereld kent, een terminologielijst, bijkomende vragen en problemen (met oplossingen), en de antwoorden op de vragen en problemen uit het basisboek. Een nuttige hulp voor de docent die onvoldoende tijd of talent heeft om zich op het doceren voor te bereiden.

Test Bank to Accompany Peterson 'Financial Management and Analysis'

Marianne Westerman, *Test Bank to Accompany Peterson 'Financial Management and Analysis'*
New York, McGraw-Hill, 1994, 364 blz. - Prijs: niet meegedeeld
ISBN 0-07-049669-2

Bij het besproken handboek hoort ook een testbatterij. Per hoofdstuk bevat ze een reeks 'Juist/Onjuist'-vragen, een aantal inhoudelijke en rekenkundige meerkeuzevragen, en vragen en oefeningen die een kort antwoord vereisen. Telkens worden ook de antwoorden gepresenteerd. Vragen of oefeningen die een iets langer antwoord vereisen zijn er niet, hetgeen ons - onbedoeld wellicht - inzicht verschaft in het gemiddelde niveau van het Amerikaanse hoger onderwijs.

Marc Jegers

Foundations of Finance

Arthur J. Keown e.a., *Foundations of Finance: The Logic and Practice of Financial Management* (Prentice-Hall International Editions)
Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall International, 1994, xiv + 601 blz. + bijlagen
- Prijs: 39,95 USD

Het eerste hoofdstuk van dit boek biedt een introductie tot de fundamente van financieel beleid. Die fundamente worden origineel samengevat in negen stellingen.

1 Risico en rendement

Wij zijn enkel bereid om additioneel risico te nemen als daar extra rendement tegenover staat.

2 De tijdwaarde van geld

Een frank die vandaag wordt ontvangen, is meer waard dan een frank die morgen wordt ontvangen.

3 Cash is king

Het belang van kasstromen.

4 Incrementele kasstromen

Alleen wat verandert, telt.

5 De 'vloek' van competitieve markten

Waarom is het zo moeilijk om uitzonderlijk rendabele projecten te vinden?

6 Efficiënte kapitaalmarkten

Informatie reist snel, de effecten zijn correct geprijsd.

7 Het 'agency'-probleem

Managers zullen alleen in het voordeel van de eigenaars werken als het ook in hun eigen voordeel is.

8 Het belang van belastingen bij het nemen van financiële beslissingen

9 Ethiek bij financiële beslissingen

Hoofdstuk 2 geeft een beeld van de kapitaalmarkt (waar haalt een onderneming bijkomende fondsen?), van het begrip *risicokapitaal* en 'yield to maturity' of de termijnstructuur van interestvoeten. In hoofdstuk 3 worden de accounting-aspecten van financieel management toegelicht. Het belang van de jaarrekeningen en van ratio-analyse komt aan bod, en de berekening van cash flow wordt met voorbeelden geïllustreerd.

Vervolgens worden financiële planning en budgettering bestudeerd. Hoofdstuk 5 is volledig gewijd aan de tijdwaarde van geld, terwijl in hoofdstuk 6 en 7 onderzocht wordt wat de waarde van effecten bepaalt en waarom die prijzen zo kunnen schommelen.

In hoofdstuk 8 wordt de factor *risico* met betrekking tot rendement uitgebreid geanalyseerd. 'Capital budgeting' komt aan bod in hoofdstuk 9, met als geprefereerd analyse-instrument de 'net present value'-methode.

Dan volgt hoofdstuk 10 met het onderzoek van methoden waarmee risico geïncorporeerd kan worden in de 'capital budgeting'-beslissing.

De berekening van de kapitaalkosten van een onderneming wordt besproken in hoofdstuk 11, evenals de factoren waardoor die kapitaalkosten beïnvloed kunnen worden. Vervolgens gaat hoofdstuk 12 over tot de financieringsmix of de structuur van het kapitaal van een onderneming. In hoofdstuk 13, 14 en 15 worden respectievelijk de dividendpolitiek, het beheer van het werkkapitaal en cash management behandeld.

Internationaal financieel management wordt besproken in hoofdstuk 16, met onderwerpen als valuta, valutarisico, 'leading' en 'lagging'. Last but not least wordt in hoofdstuk 17 de evolutie in het financieel beleid onder de loep genomen. De vele veranderingen in de omgeving van de onderneming nopen ook tot nieuwe evaluatietechnieken op het gebied van financieel management.

Dit boek is zeer leesbaar geschreven en geïllustreerd met praktijkvoorbeelden. Bij de uitdieping van elk onderwerp wordt de band gelegd met de negen stellingen uit het eerste hoofdstuk. Dat mag op zich al een belangrijke verdienste heten.

Edward Durinck

Ethical Conflicts in Finance

Andreas R. Prindl en Bimal Prodhon, eds., *Ethical Conflicts in Finance* (Blackwell Finance)

Oxford, Blackwell Publishers, 1994, xiv + 257 blz. - Prijs: 19,99 GBP
ISBN 0-631-19264-6 (pbk)

Academici en praktijkmensen uit de

financiële wereld hebben dit werk over ethische conflicten in de financiële praktijk bij elkaar geschreven. Prodhon stelt in zijn inleidend hoofdstuk dat financiering ten onrechte wordt beschouwd als een waardevrije activiteit ter bevordering van allocatieve efficiëntie, zonder aandacht voor sociale effecten. Jammer genoeg wordt dat standpunt niet echt onderbouwd in het vervolg van het boek. Daarin komen een aantal bekende marktvalingen aan bod, die het gevolg zijn van - mogelijk vermijdbaar - individueel opportunisme, dat de marktwerking ondergraaft. In het tweede deel gaat het over conflicten tussen verschillende belanghebbenden, zoals de relaties bank/eigenaars en bank/ontleners; conflicten bij faillissementen; conflicten tengevolge van informatie-asymmetrieën, met drie hoofdstukken over 'insider trading' (voor en tegen) en een over 'greenmail'. Het laatste deel handelt over conflicten tengevolge van verschillen in maatschappelijke waarden, met name in het kader van de privatiseringen in Oost-Europa, en bij 'ethische'

beleggingsvormen. In de appendix wordt, zonder enig commentaar, de 16 bladzijden lange ethische code van de Association of Corporate Treasurers overgenomen, inclusief de disciplinaire maatregelen: van opmerking tot uitsluiting. Die maatregelen nemen meer plaats in beslag dan de principes zelf: integriteit, onafhankelijkheid, beleefdheid (!), competentie, discretie.

De teksten zijn over het algemeen onderhoudend en licht verteerbaar, zonder noemenswaardige intellectuele inspanningen. De opgeworpen ethische problemen zijn reëel, maar de analyse ervan is weinig coherent. Elke auteur hanteert zijn eigen impliciet of expliciet referentiekader, en sommigen komen zelfs niet verder dan een opsomming van de optredende ethische problemen. Dat alles geeft het boek een zeker tijdgebonden karakter, naast trouwens een zeer uitgesproken (Angelsaksisch) plaatsgebonden karakter. Gezien het belang van het onderwerp is dat toch jammer te noemen.

Marc Jegers

Accountancy

Creative Financial Accounting

Kamal H.M. Naser, *Creative Financial Accounting: its nature and use*
Hemel Hempstead, Prentice Hall, 1993, xiv + 250 blz. - Prijs: 32,95 USD
ISBN 0-13-061763-6

Afwijkend van het algemene taalgebruik wordt de term *creative* in een

accountingcontext vaak met negatieve overwegingen geassocieerd. Terrecht merkt Naser echter op dat het gebruik van alternatieve waarderings- en rapporteringmethoden nu eenmaal onvermijdelijk verbonden is met het allocatieprobleem - wat trouwens ook het geval is in een cash-flow accountingsysteem. Aan de hand van enkele historische voor-

beelden rekt de auteur af met de overtuiging dat 'creative accounting' een nieuw fenomeen zou zijn. Nasers methode is descriptief: hij neemt geen standpunten in over de diverse alternatieven, maar beschrijft ze, wijst op manipulatiemogelijkheden, geeft argumenten pro en contra. Interessant zijn de toegevoegde oefeningen – wat in deze categorie boeken niet zo gebruikelijk is –, de empirie en de beschrijving van de invloed van de diverse technieken op de ratio's. Per hoofdstuk geeft Naser accountingalternatieven voor respectievelijk vorderingen, voorraad, materiële vaste activa, immateriële vaste activa, schulden en eigen vermogen. In het voorlaatste hoofdstuk beschrijft de auteur bij de behandeling van een aantal technieken de resultaten van een Europese survey ... die echter met 25 ondernemingen uit slechts 4 landen wat mager uitvalt. Interessanter is in het laatste hoofdstuk de enquête bij de externe auditors. Daarin wordt gepeild naar het type industrie waar 'creative accounting' het meest wordt gebruikt, de meest gebruikte technieken, de achterliggende motivering, de tegenmaatregelen, de gevolgen van een continu gebruik. Een indrukwekkende bibliografie sluit het werk af.

Carl Reyns

Advanced Accounting

James R. Boatsman e.a., *Advanced Accounting. Seventh Edition*
Burr Ridge, Illinois, Richard D. Irwin, Inc.
(Addison-Wesley Publishing Company),
1994, xvi + 1.119 blz. – Prijs: 42,95 USD
ISBN 0-256-10819-6

Dit boek is werkelijk zijn titel *Advanced Accounting* waardig. De moeilijkste onderwerpen uit de 'financial accounting' (= externe verslaggeving) worden erin behandeld. De volgende punten komen uitgebreid aan bod, met een overvloed aan cijfervoorbeelden en illustraties uit jaarverslagen: fusies, reorganisaties van ondernemingen, filiaalaccounting, consolidatie, vertaling van jaarrekeningen in vreemde valuta's, accounting voor joint ventures, accounting voor lokale en federale overheden, en accounting voor 'trusts' en 'estates'.

Alhoewel het handboek de Amerikaanse reglementering en praktijk volgt, is het toch ook nuttig voor de Belgische lezer. Een aantal van deze onderwerpen zijn in België nog niet wettelijk geregeld of althans niet zo uitgebreid als in de Verenigde Staten. Dit boek kan dus inspirerend werken, bij het zoeken naar oplossingen voor die elementen waarvan de regeling in België zeer summier is.

Dit boek is vooral aanbevelenswaardig wegens de uitgebreide bespreking van consolidatie. In vergelijking met andere handboeken, die ook de titel *Advanced Accounting* dragen, gaat dit handboek op dit vlak duidelijk het verst. Zo worden bij consolidatie de volgende punten in detail behandeld: preferente dividenden en interesten, wijzigingen in het aandelenpercentage, complexe 'multilevel affiliation' en niet-bevestigde winsten bij de intercompany-verkopen van activa. Kortom, dit werk is een aanrader voor al wie een stap verder wil zetten bij de problematiek van consolidatie.

Ann Jorissen

Beyond the Balance Sheet

Geoffrey Holmes en Robin Dunham, *Beyond the Balance Sheet*
Hemel Hempstead, Woodhead-Faulkner,
1994, ix + 172 blz. – Prijs: 35,95 USD
ISBN 0-85941-752-2

Dit boek is een vervolg op *Interpreting Company Reports* van dezelfde auteurs. In dat eerste boek worden de technieken voor jaarrekeninganalyse uiteengezet. *Beyond the Balance Sheet* gaat een stuk verder. De auteurs besteden niet alleen aandacht aan alle methoden die er bestaan om de balans op te smukken, maar ze bespreken ook andere informatiebronnen en technieken om zoveel mogelijk informatie in te winnen over de financiële toestand van een bedrijf. Het boek leest zeer vlot en is bijzonder toegankelijk geschreven. Het bestaat uit 28 korte hoofdstukken, waarvan een deel afzonderlijk leesbaar zijn. De eerste negen hoofdstukken zijn opgevat als een 'kookboek' en beschrijven hoe men een bedrijf 'echt' kan leren kennen via o.a. bedrijfsbezoeken, analyse van de cash flow, risico-analyse, con-

currentieanalyse. De volgende negen hoofdstukken beschrijven telkens een aspect uit de jaarrekening waarmee men het beeld van de onderneming kan kleuren, b.v. inflatie, vreemde valuta's, pensioenen, de groepsperimeter, fusies, winstverbetering en tussentijdse rapportering. De laatste tien hoofdstukken handelen over de gevaren van balansanalyse bij specifieke sectoren en over middelen om de waarheid te achterhalen. Aan elk van de volgende sectoren wordt een afzonderlijk hoofdstuk gewijd: bouwondernemingen, horeca, kleinhandel, nutsbedrijven, farmaceutische ondernemingen, petroleummaatschappijen, banken, verzekeringsmaatschappijen en immobiliënkantoren.

Opmerkelijk is dat het boek doorweven is met echte voorbeelden, vooral uit het Britse bedrijfsleven, wat het zeer realistisch maakt. Ondanks het feit dat niet alle situaties zich in België kunnen voordoen, is dit werk zeer geschikt voor zowel de Belgische student als de Belgische praktijk.

Ann Jorissen

Recht

De Belgische wet op de mededinging

Patrick Van Cayseele, *De Belgische wet op de mededinging: concentraties in een industrieel economisch en internationaal juridisch perspectief* (Reeks 'Recht en Economie')
Antwerpen/Apeldoorn, MAKLU Uitgevers,
1994, 152 blz. – Prijs: 1.250 BEF
ISBN 90-6215-450-6

Zijn fusies – of algemeen: is een daling van de concurrentie uit strategische overwegingen – in een bepaalde markt per se nadelig voor de consument? De Wet tot Bescherming van de Economische Mededinging van 5 augustus 1991 gebiedt dat de welvaartsaspecten van concentraties juridisch ingeschat moeten worden. Op het vlak van de operationele in-

vulling en interpretatie van de begrippen en de principes die door de wetgever werden opgetekend, blijven echter nog een aantal belangrijke vragen open. Dat heeft tot gevolg dat het administratief rechtscollege dat voor deze materie bevoegd is – de Raad voor Mededinging (RvM) – over een ruime vrijheid beschikt om een fusie of samenwerkingsakkoord al dan niet te blokkeren.

De subjectiviteit en de ad hoc benadering die deze beslissingsprocedure ongetwijfeld kenmerken, leiden tot rechtsonzekerheid. Prof. Van Cayseele – expert-lid van de RvM – stelt die problematiek aan de kaak. In dit boek reikt hij een objectief denkkader aan, dat in overeenstemming is met de recente inzichten uit de industrieel-economische analyse. De auteur voorziet tevens in een expliciet beslissingsschema van waaruit concentraties beoordeeld moeten worden. Van Cayseeles boek is in dat opzicht uniek op de Nederlandstalige markt: andere boeken behandelen enkel de Europese of de Amerikaanse wetgeving, niet de Belgische.

Zoals andere publikaties van deze auteur is ook dit werk zeer vlot en didactisch geschreven, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de wetenschappelijke diepgang. Het bevat zeven hoofdstukken, waarvan het derde t.e.m. het vijfde volgens mij de kern vormen (de implementatie van

een mededingingsbeleid, voor- en nadelen van concentratie, en het mededingingsbeleid in een Europees perspectief). De economisch-wiskundige afleidingen staan in appendix, de belangrijkste aspecten en implicaties ervan worden duidelijk, op intuïtieve wijze toegelicht in de tekst. Elke paragraaf wordt afgesloten met een kernachtig besluit.

Het boek is bovendien gestoffeerd met verhelderende case-studies: maar liefst 22 Belgische en 12 Europese. Daarin geeft de auteur aan of en waarom de betreffende uitspraak wel of niet economisch verantwoord was.

Volgens mij hoort dit boek thuis op het bureau van elke bedrijfsjurist en industrieel econoom. De professionele lezer krijgt via het ontwikkelde denkkader immers een aantal belangrijke argumenten die hij in de praktijk zal kunnen aanvoeren. Maar ook als cursus in de faculteit rechten of (toegepaste) economische wetenschappen zal dit boek door menig student warm onthaald worden.

Door de ondermaatse marketinginspanning van de uitgever bestaat de kans dat dit werk in de boekhandel aan de aandacht van de lezer ontsnapt. Ten onrechte. Ik kan het van harte aanbevelen.

Patrick Vanhoudt

Maatschappelijke problemen

Business Ethics

W. Michael Hoffman en Robert E. Frederick,
Business Ethics: Readings and Cases in Corporate Morality. Third Edition
New York, McGraw-Hill, Inc., 1995, x + 629 blz. – Prijs: 19,95 GBP
ISBN 0-07-029349-X

Zoals de meeste Amerikaanse handboeken gaat het hier om een reader: een collectie van enkele tientallen artikelen van verschillende auteurs, die door de redacteurs – beiden doceren aan Bentley College, Massachusetts – in een bepaald kader worden geplaatst. Dat kader is klassiek. Na een inleiding over de relevante modellen van ethische argumentatie komen aan bod: het morele statuut van de onderneming, haar sociale verantwoordelijkheid (op binnenlands vlak), de rechten en plichten van werknemers, de ethische verantwoordelijkheid van het bedrijf ten opzichte van consumenten, het milieu en de internationale betrek-

kingen. In dit geheel van 'stakeholders' lijkt me de reflectie over de plichten van aandeelhouders en beheerders nogal summier. Het afsluitende hoofdstuk over de te verwachten ontwikkeling van de bedrijfs-ethiek is origineel, en is ook nieuw in deze derde editie.

Business Ethics bevat ook een twintigtal case-studies (casussen), wat in Amerikaanse handboeken stilaan een must is. De inleidingen van de redacteurs en de discussievragen na elk hoofdstuk maken het geheel pedagogisch verteerbaar. Zoals bij de meeste readers in dit vakgebied zoekt men echter vergeefs naar consistentie in het morele oordeel over de hele materie. De zakenethiek toont zich hier als een waaier van uiteenlopende meningen, net als een marktprodukt. De waaier mag er wesen; de lezer moet zelf maar zijn oordeel vormen.

Jef Van Gerwen

Europa

Elusive Union

Kenneth Dyson, *Elusive Union: The Process of Economic and Monetary Union in Europe*
Londen/New York, Longman, 1994, xiv + 370 blz. – Prijs: 17,99 GBP
ISBN 0-582-25131-1 (pbk)

Einde mei 1995 publiceerde de Europese Commissie een *Groenboek betreffende de wijze van invoering van één munteenheid*. Rond dezelfde periode werd op ministerriveau vastgesteld

dat de eenheidsmunt niet vóór 1999 van kracht zal zijn. Sinds enkele jaren blijkt de euforie van het einde van de jaren tachtig over de Economische en Monetaire Unie (EMU) fel bekoeld.

Ondertussen doorstonden een aantal EU-lidstaten zware monetaire, economische en politieke crisissen. De hoop van Maastricht dat samen met een EMU spoedig een effectieve Europese Politieke Unie (EPU) tot stand zou komen, blijft voorbarig. Volgens

Kenneth Dyson rijst juist daar het probleem. In zijn conclusies (hoofdstuk 9 en 10), die volgens mij uitstekend de wisselwerking tussen de economisch-monetaire en de besluitvormingsmechanismen weergeven, schetst de auteur de moeilijkheden om zonder een EPU tot een EMU te komen. Het probleem is niet zozeer het Europa van de verschillende snelheden, maar wel de eventueel nefaste invloed van de divergerende politieke belangen van de dominerende landen uit de potentiële kerngroep, in casu Frankrijk en Duitsland. Het boek is samengesteld uit drie delen en behandelt meer dan de technische aspecten van de EMU. Aan de hand van de inhoud van deel 1 (historisch perspectief, hoofdstuk 2-5) kan de haalbaarheid van de huidige EMU-plannen worden getoetst aan vroegere pogingen om tot een of andere vorm van economische en/of

monetaire unie te komen. Uit deel 2 (theoretisch perspectief, hoofdstuk 6-8) blijkt, zoals ook wordt aangetoond in het *Groenboek*, dat het niet evident is om politieke beslissingen over economische en monetaire convergentie te implementeren. Naast de technische moeilijkheden zijn er de politieke, juridische en economische wisselvalligheden die de evolutie op meer dan korte termijn moeilijk voorspelbaar maken. Kortom, de kracht van dit boek zit vervat in de positionering van theoretische argumenten in een realistisch kader. *Elusive Union* is aanbevolen lectuur voor allen die willen begrijpen waarom, ondanks alle rationele logica en de vele blauwdrukken, een hechte EMU tot op heden nog niet werd gerealiseerd. Het adjectief in de titel is op zijn plaats.

Patrick Dupont